

vyprávění je pro ni počátkem, a ne výsledkem analýzy. To odpovídá dvojímu úkolu historika, jak jej Ferro na konci knihy formuluje: nejprve zachovat a pak učinit pochopitelným.

Kniha vznikla z nápadu, jenž se objevil při přípravě televizního seriálu *Historie medicíny*. Ačkoli má s medicínou společnosu jen paralelu, která se objevuje především v druhé části, s prostředím jejího vzniku, ji spojuje srozumitelnost a určení širšímu okruhu čtenářů než je jen odborná veřejnost. A i když byla napsána v jiném prostředí než je naše, odpovídá na otázky, které si naše společnost ve vztahu k historiografii klade – a na něž si v souvislosti se „sametovou revolucí“ mnohdy odpovídala příliš naivně. Tuto naivitu Ferro přesvědčivě vyvrací.

Ivana Holzbachová

Náboženství v českém myšlení – první polovina 20. století. Sborník příspěvků z konference. Brno, Ústav religionistiky FF MU 1993, 161 s.

Ve dnech 14. až 15. října 1992 se v Brně konala konference o náboženství v českém myšlení, kterou pořádaly tehdejší Ústav etiky a religionistiky a katedra filozofie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity. O rok později vyšel sborník jedenadvaceti příspěvků, které na ni byly předneseny. Zabývají se několika námětovými okruhy.

Poměrně velký soubor tvoří statě, které se zabývají jednotlivými českými osobnostmi a jejich vztahem k náboženství. Na prvním místě se samozřejmě objevuje osobnost T. G. Masaryka. Jím se zabývá Miroslav Pauza v článku *Von Ehrenfelsova výzva T. G. Masarykovi k založení tzv. reálného katolicismu*, Lubomír Nový ve stati *Masaryk – volnomyšlenkář?*, Josef E. Karol v příspěvku *Masarykova diagnóza religiozity F. M. Dostojevského* a Jan Šimsa ve studii *J. L. Hromádka jako Masarykův žák*.

Dalším jednotlivým osobnostem byly věnovány čtyři příspěvky: Otakara A. Fundy *František Žilka, František Linhart, Alois Spisar, František Kovář: náboženství pro moderního člověka*, Ivo Rolného *Božský princip ve filosofii Tomáše Trnky*, Petra Jemelky *Vladimír Hoppe a jeho místo v historii českého myšlení* a Ladislava Soldána *Estetizovaná religiozita F. X. Šaldy*.

Významově lze k těmto statím přiřadit i ty, které se zabývaly publikační činností ať už obecně, nebo jednotlivými časopisy: Odilo Štampach *OP, Dominikánská ediční aktivita ve dvacátých až čtyřicátých letech 20. století*, Jiří Svoboda, *Křesťanská revue mezi dvěma válkami*, Milan Kopecký *Úsvit* a Jan Zouhar *Moderní revue a náboženství*.

Náboženské myšlení bylo možno zachytit ještě jedním způsobem, a to pohledem na jednotlivé pojmy nebo problémy, které reflektovalo. Tak to udělali ve svých příspěvcích Ladislav Prokůpek (*Filosofická a náboženská reflexe krize člověka a společnosti*), Petr Schnur (*Obráz Jana Husa v českém myšlení: sociální a politické implikace*) a Helena Pavlincová (*Idea „etického náboženství“ v českém myšlení*).

Zatímco předchozí autoři se zabývali spíše náboženským myšlením nebo náboženskými prvky v myšlení jednotlivých autorů, Jiří Gabriel v příspěvku *Ke dvěma českým pokusům o filosofii náboženství* se věnoval teoretickému pokusu o zachycení fenoménu náboženství u J. Tvrdeho a E. Soukupa.

Poslední dvě skupiny statí reflektují náboženství ve vztahu k jiným kulturním fenoménům. Vztahem náboženství a umění se zabývají příspěvky Karla Flosse *K vývoji názorů na moderní umění u některých katolických teologů* a Rudolfa Pečmana *Foerstrovo spirituální pojetí Clau- da Debussyho*. Náboženské aspekty lidové kultury pak zkoumali autoři Eva Večerková (*Poznámky k otázce náboženství ve folklorismu*), Alexandra Navrátilová (*Reflexe náboženské*

dimenze lidového obřadu v české tradici) a Oldřich Sirovátka (Křesťanské vlivy na českou lidovou démonologii).

Brněnský sborník pomáhá zaplnovat mezeru, kterou ve zkoumání náboženství zanechala minulá léta. I když ani tehdy nebyla náboženská otázka zcela opomíjena, byla mnohdy chápána zjednodušeně a objektivních a věcných rozborů se podařilo uveřejnit málo. A právě k takovým nová publikace patří.

Ivana Holzbachová

Horst Walter Blanke: *Historiographiegeschichte als Historik*. Fromma-Holzboog, Stuttgart-Bad Cannstatt 1991, 809 s.

Jde o materiálově neobyčejně bohatou práci, sledující několik úkolů. Především postižení změn paradigmatu ve třech významných etapách – historiografie osvícenství, historismus, který převládal v německé historiografii od počátku 19. stol. do šedesátých let tohoto století, a konečně období od šedesátých let 20. století, které se vyznačuje integrací historie s dalšími sociálními vědami, a kdy lze historiografii identifikovat se sociální historiografií.

Teoreticky je práce podnícena, obdobně jako práce Blankého učitele Rüssena, Kuhnovým učním o změně paradigmatu, pod nímž se rozumí seskupení metodologických zásad, jež tvoří celek určitých vědních postupů. Nejedná se přitom pouze o změny kvantitativní, nýbrž kvalitativní. Skutečnost, že v novém paradigmatu nemusí být kvalitativní změny úplné, ukazuje Blanke např. na modelu historismu, který podle něho navázal na historiografii osvícenství a pokračoval v jeho úsilí o zvědečtění a odretorizování.

Kvalitativním se od osvícenského paradigmatu historiografie liší historismus důrazem na historickou individualitu, hermeneutiku a rezignací na univerzalitu historického nazírání, tedy oné koncepce světových dějin, s níž pracovala osvícenská věda.

Blanke si dále ставí za úkol postihnout vývoj „historik“ v období osvícenství a historismu, přičemž se zvláštní pozorností dostává Droysenovi a „Učebnici historické metody“ E. Bernheima.

Pokud se jedná o osvícenskou historiografii je objasňována především na německém modelu. Tento historiografický model plnil úlohu emancipace, tolerance a výchovy lidstva v podobě univerzálního procesu osvobození člověka. Univerzalita u ní však měla již své předchůdce – Blanke poukazuje při této příležitosti na Sleidana – nabyla však v osvícenství nové podoby, jež souvisela s emancipačním hnutím měšťanstva. K hledisku universálních dějin se pojí i aspekt hospodářský (Shlözer, Heeren). Obecné dějiny se s výjimkou Herdera pěstovaly na univerzitách. Jako příklad může sloužit univerzita v Göttingách. Vyplývalo to ze samotného učebního procesu, který se v historii soustřeďoval na obecné dějiny.

Velikou předností Blankého práce je, že analyzuje pojetí historie v osvícenských historikách (Chaldenius, Gatterer), jež přispěly k zvědečtění historických prací. Blanke spojuje toto zvědečtění s prosazením nového chápání metody, jež se stává přímo součástí vlastní vědní matrice a ztrácí svou funkci etickou, jež jí byla vlastní v období humanismu. Zvláště v období pozdního osvícenství se historiografie osvobodila od retoričky.

Osvícenské dějepisceví rozvinulo nejen pramennou kritiku, nýbrž v celkové koncepci historie šlo dále než historismus, poněvadž dovedlo pracovat s „vysvětlujícími“ typy. Ne náhodně považuje pravě Blanke typologii za jeden z hlavních znaků osvícenské historiografie.

Podobně jako nechápe Blanke historismus jako negaci osvícenství, snaží se také dokázat, že historismus znamenal další vystupňování vědecké racionality, i když se změnilo vlastní paradigma.

S osvícenstvím sdílel historismus i institucionalizaci vědy. Historismus byl především záležitostí univerzit, a prosadila se zde profesionalizace. Blanke poukazuje na vnitřní diferenciaci hi-